

KOMISIJA ZA USTAVNA VPRAŠANJA

31. SEJA

(9/5-1991)

Predsedujoči: podpredsednik VITODRAG FUKL

Predsedujoči VITODRAG FUKL: Kolegi, ne vem kaj menite ali bi morda izvedenci med tem časom na seznam s svojim stališči in bi sklepali ali bi bilo to sprejemljivo. Namreč meni se zdi ravno izvedenca za narodnostna vprašanja, strokovnjak je prišel že četrtič ali tretjič in bi morda bilo primerno, če bi vsaj svoja mnenja povedal in bi sklepali, ko bi bili res sklepčni. Mi ko smo navzoči smo stalni gostje tega, moram pa povedati, da se čudim, da v situaciji v kateri smo in ob važnosti sprejema ustave, da nekateri člani res zanemarjajo to in s tem seveda objektivno zavlačujejo sprejem ustave. In če pogledam vidim od prenoviteljev ni nobenega, od liberalnih demokratov ni nobenega tako da ne vem kakšen odnos je do teh dveh grupacij oz. strank do sprejema ustave. Seveda vsaj v sredstvih javnega obveščanja dosedaj je bilo poudarjeno, da so sila zainteresirani. Vzamem besedo nazaj glede predsednika in mislim, da smo tudi sklepčni. Ostali smo pri 49. členu, pravica invalidov. Dogovorili pa smo se, da bi z ozirom na zunanje sodelavce danes začeli obravnavo pri 61. členu in sicer po, sedaj ne vem po kateri podlagi naj bi to bil. To mi bo g. Beblerjeva povedala. 61. člen je pravica do vzgoje in izboraževanja v svojem jeziku. Se pravi po vseh podlagah po členu 61 bi prosil g. Beblerjevo, da bi.

DARJA LAVTIZAR BEBLER: Jaz bi samo člane ustavne komisije obvestila o tem, da smo znotraj te podskupine oblikovali še eno podpodskupino, ki se je ukvarjala izključno s temi

vyprašanji, ki zadevajo položaj manjšin in narodnih skupnosti, zato bi prosila g. Battellija, ki je ves čas v tisti podpodskupini tvorno sodeloval, da bi on predstavil ta stališča, ker jih je potem naša podskupina sprejela s tem, da bi hkrati opozorila, kar pa je razvidno tudi s poročila naše skupine, da je pa g. Milan Gaspari predlagal svoje predloge kako naj bi se ti člani ustrezno oblikovali. Hvala lepa.

Predsedujoči VITODRAG JPUKL: Hvala lepa. Potem bi prosil, predsednika podpodskupine g. Battellija, da pove svoje.

ROBERTO BATTELLI: Hvala lepa. Nisem bil predsednik te podpodskupine ampak lahko nekaj povem predvsem o 63. členu, kar zadeva 61. in 62. člen pa bo morda, ne vem, če je pripravljen, če je za to dr. Turk kaj povedal pa tudi Mitja Zagar. Vglavnem 61. člen govori o pravici do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku, v podskupini smo potem nekako prišli do zaključka, da ta člen mora biti dokaj širok in splošen tudi zaradi tega, da ne bi naštevati vseh obstoječih in potencialnih subjektov, ki bi lahko uživali izobraževanje v svojem jeziku, tako da je v svojem jeziku situacija precej splošna in naj bi načelno omogočala določenim tudi narodnim skupnostim oz. etničnim skupinam, da imajo izobraževanje v svojem jeziku vsaj tisto obvezno osnovnošolsko na stroške seveda države. To kr je bilo še sedaj predvideno v ustavi. Kar zadeva 62. člen to je prepoved nacionalne diskriminacije in strpnosti to je načelo, ki je vseskozi prisotno v vseh deklaracijah, paktih in ostalih mednarodnih dokumentih o človekovih pravicah, ta člen smo razširili tudi s prepovedjo propagiranja in izvajanja nasilja in vojne kot nečesa kar se nekako smiselno vsebinsko veže tudi na diskriminacijo in nestrpnost. V zvezi s 63. členom

.....: v zvezi s 63. členom moram reči, da je bil vložen precejšen napor, zato, da se je definiralo končno besedilo in to tako od strani samih narodnih skupnosti kot tudi vseh izvedencev, ki so zelo pomagali pri tem delu. Seveda največji problem je bil pravzaprav ohraniti ustavnopravni nivo, ki je bil že do zdaj dosežen in ki se v veljavni emandirani ustavi kaže predvsem v 250. in 251. členu, ki sta precej obširna in ki se seveda približujeta višjemu nivoju tretiranja te problematike, ki obstaja v svetu, v Evropi in ki potemtakem predstavljata en dejanski prispevek k ohranjanju nacionalne identitete manjšin. Ta dva člena smo morali strniti v en člen in tudi na tak način, da bi seveda upoštevali rezultate javne razprave in da bi upoštevali delno tudi raziskave javnega mnenja zanjo, ki pokaže, da je okoli 60 % prebivalstva za to, da se ustavni položaj manjšin ohrani oz. celo izboljša. Podobno razmerje, malenkost višje, moram reči, je tudi bilo prisotno v rezultatih javne razprave o ustavnem tekstu, močno prevladuje to stališče, to je, da se nivo ohrani in to pa, da se nivo izboljša oz. tisti predlogi, ki gredo v krčenje pravic, se pa nekako številčno ujemajo. Seveda smo šli v obravnavo tega po načelu, da da od pridobljenega se ne odstopa in poskusili smo, kot je to običaj, tudi kaj izboljšati. Novosti sta dve, pravzaprav glede na prejšnje, 250. in 251. člen in to je možnost za manjšine, da razvijejo lastne gospodarske dejavnosti. Možnost, da oblikujejo in razvijejo svoje šolstvo oz. dvojezično šolstvo, se pravi, da imajo aktivno vlogo pri določanju vsebine tega šolstva. Novost je tudi določilo, ki smo ga prejeli v 63. člen iz predlagane variante k 92. členu osnutka, to je to, da zakoni in odločitve, ki opredeljujejo uresničevanje pravic in položaja narodnosti, ki zadevajo uresničevanje teh pravic ali položaj narodnosti, ne morejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodnosti. Zdelo

se nam je to nekako neizogibno in absolutno smiselno, saj vendar gre za vprašanja, ki kot pove sam tekst, direktno zadevajo položaj narodnosti in uresničevanje njihovih pravic, ki so seveda že opredeljeni v ustavnem tekstu in se pravi, ko gre za opredeljevanje teh konceptov bi bilo, če ne drugega, vsaj čudno, da bi bile narodne skupnosti proti določenim rešitvam, ki se na njih direktno nanašajo. Poseben problem je seveda bilo ohranjanje vloge, ki jo imajo samoupravne skupnosti na narodnostno mešanih teritorijih, samoupravne skupnosti, vsaj embrionalno naj bi predstavljale tisti moment, ko narodne skupnosti lahko soupravljajo z javnimi zadevami na teritoriju, kjer živijo, to pa je vsesplošno priznani princip v mednarodnem pristopu k manjšinski problematiki, ki seveda predvideva za manjšine določeno avtonomijo. To zato, ker pač praksa in zgodovina so pokazali, da če tega ni, pride do izredno močne asimilacije oz. do izginotja določenih etničnih skupin narodnih manjšin. Zametek za rešitev tega problema je ponudila že skupina strokovnjakov, ki je delovni osnutek ustave pripravila in to se nanaša na določbo, ki pravi, da Republika Slovenija lahko pooblasti samoupravne narodne skupnosti za opravljanje določenih nalog iz pristojnosti države. Vendar se je tu pojavil problem, katere so te naloge in kdo jih določa. Zato smo pač tekst nekoliko spremenili in povedali, da to mora biti v dogovoru s samimi samoupravnimi skupnostmi. Se pravi na njihov predlog Republika Slovenija pooblasti te skupnosti za opravljanje

.....: (nad.) skupnosti za opravljanje teh nalog. Naslednji problem, ki ga bo treba rešiti, morda tudi v poglavju o lokalni samoupravi, je pa vloga teh samoupravnih skupnosti, kot momenta, dejanskega soddločanja na narodnostno mešanih teritorijih. To se zdaj izvaja oz. se ne izvaja, kajti se vsaj v Kopru eklatantno krši ustava, v glavnem to naj bi se izvajalo preko tako imenovane institucije četrtega zbora, ki bi bila treba kot drugi zbor, da tako rečem, seveda s to institucijo koliko bi bilo treba ohraniti morda kot drugi zbor ali v kakšni drugi obliki, tudi v bodoči ureditvi.

Če se to ne zgodi, seveda odstopamo od možnosti, da avtohtone narodne skupnosti soddločajo o javnih zadevah, tam kjer živijo. No, to bi bilo vse, ja še posebej pa, problem je seveda zastopanost narodnih skupnosti v zborih tako na občinskem kot na morebitnem regionalnem kot tudi v državnem nivoju, se pravi sporna je število teh predstavnikov, s tem problemom smo se soočili tudi ob razpravi v državni ureditvi, 63. člen zaenkrat pravi samo, da italijanska, madžarska narodnostna skupnost morata biti neposredno zastopani v organih lokalne samouprave in v državnem zboru oz. državnem parlamentu. Ta neposrednost pomeni, da ti predstavniki so kandidirani in izvoljeni od strani pripadnikov narodnih skupnosti. Če tega ni, potem tudi smisel posebnih sedežev in odpade in tudi narodne skupnosti kot take, nimajo nobenega zagarantiranega mehanizma, da lahko uveljavljajo svoj interes oz. se polnopravno vključijo v sfero odločanja v prostoru kjer živijo. To ne morejo opravljati namesto njih stranke, niti kakšne druge interesne skupine. Hvala lepa.

MIRAN POTRC: Hvala. Gospod Fuki me je prosil, da naj vas opozorim, da gre v razpravi za različne tekste, mislim, da to ni treba, saj je v vsakem členu enako. Imamo pač osnutek, imamo mnenje, ki ga je svet dal in predlog, ki ga je dala skupina in pravzaprav za naše odnos je osnovni tekst skupine in razpravo o njem seveda z dopolnitvami, ki jih bomo eventuelno želeli na ustavni komisiji oblikovati. Samo toliko, da ne bi izpolnil obljube, ki sem jo dal na začetku. Prosim naprej kdo se javlja za besedo? Prosim gospod Zagar.

ZAGAR MITJA: Hvala. Jaz ne bi na široko obrazlagal stvari, ki jih je že moj predhodnik povedal, bi predlagal zgolj dve dopolnili besedila, kakor je pripadanost s strani skupine, za človekove pravice na podlagi razprav, ki so bile znotraj instituta za narodnostno vprašanja in o katerih se večkrat dogovarjalo tudi s predstavniki pripadniki narodnih skupnosti v Sloveniji.

Namreč ena dopolnitev ki se je nanašala na 61. člen, kjer bi mogoče kazalo dodati drug odstavek, ki bi poleg teh pravic narodnosti, da sooblikuje in razvijajo svoje šolstvo. izrecno opredelil tudi njihovo pravico do tega obvezno vzgoje in izobraževanja v Sloveniji in ta tekst bi se lahko glasil takole, to bi bil drugi odstavek 61. člena, to je besedilo, ki ga imate na 36 strani gradiva. Tako da boste lažje spremljali.

Pripadniki avtohtonih narodnostnih skupnosti v Sloveniji imajo v skladu z zakonom pravico do izobraževanja v svojem jeziku oz do dvojezičnosti v Sloveniji imajo v skladu z zakonom pravico do izobraževanja v svojem jeziku oz. dvojezično vzgojni izobraževanja. Namreč, da bi se splošna določba, ki je podana za

možnost vzgoje in izobraževanja, direktno v ustavi že tudi implicirala na pravice narodnosti in da bi se s tem z ustavo zagotovila pravico pripadnikov narodnosti do vzgoje in izobraževanja v njihovem jeziku oz. do dvojezične vzgoje in izobraževanja. To je eno od teh dopolnitev, ki je predlagamo, ob tem bi opozoril samo še to, da tukaj ne gre za ponavljanje tega kar je v 63. členu napisano, ker v 63. členu pa tako kot je napisano tukaj, naj bi pravica kot je podana tam notri zagotavljala tudi aktivno vlogo narodnih skupnosti pri oblikovanju vzgoje in izobraževanja in razvijanja sistema.

Se pravi, v prvem primeru bi šlo zagotavljanje in ustavno garancijo te pravice, v drugem tem 63. členu pa bi šlo za zagotavljanje njihove pravice do soddločanja in sodelovanja na tem področju, drug predlog, ki se je izoblikoval pri nas na institutu za narodnostna vprašanja pa je povezan z ureditvijo položaja ekonomske skupnosti in mi bi predlagali, da se za 63. členom doda nov 63a. člen, z naslovom Posebne pravice romske narodne skupnosti, kjer bi bilo besedilo zelo enostavno in bi se zglasilo približno tako; ustavni zakon določa položaj in posebne pravice romske narodnostne skupnosti in njenih pripadnikov.

MIRAN POTRČ: Končal? Hvala lepa. Starman.

DANIJEL STARMAN: Torej jaz bi predvsem prosil, če se opredelimo, do načelnega vprašanja, ali manjšine še vztrajajo na tem, da se imenuje skupnost ali je sprejeto stališče, kot ga je zadnjič posredoval gospod Battelli, da so se opredelili za manjšino, češ, da jih to bolj varuje, ščiti in približa evropskim kriterijem.

.....: je prvo vprašanje. Drugo vprašanje je, da se mi zdi nenavadno, da se sedaj v tej fazi predlagajo novi členi in novi odstavki, ko je končana razprava in to s strani strokovnih inštitucij, ki nekako ne morejo biti predlagatelj ustavnega teksta. Tretje. Mislim, da je v 62. členu, jaz bi kar vse tri člene, ker so nekako skupaj, če lahko. V 62. členu je tekst bistveno razširjen in to v določenem smislu nelogično. Gre za prepoved nacionalne diskriminacije in nestrpnosti, besedilo skupine za človekove pravice pa govori tudi o vojni. Za kaj gre? Vojna se lahko izvaja tudi če jo ti ne napoveč, ti jo vsilijo. Tu izrecen tekst pravi: Protiustavno in kaznivo je vsakršno propagiranje in izvajanje nasilja in vojne.

To pomeni, da če si napaden, to je neka mirovna klavzula, nek mirovno člen vnešen. Vsaj tako jaz razumem. Poleg tega že v tem predhodni alineji, prepoved etične in druge diskriminacije, nestrpnosti, ter prepoved nasilja in vojne. Ne more biti tako besedilo v ustavi, če je obrambna vojna.

63. člen kot ga predlaga skupina, to je novi naslov, bi polemiziral v tem smislu. Menim, da že prvi odstavek z besedilom, da ustanavljajo, torej razvijajo svojo narodno identiteto, ustanavljajo organizacije, razvijajo gospodarske itd, vključuje dejansko tekst drugega odstavka. Ne razumem, zakaj je potrebno v ustavem tekstu obreme..... posebej z samoumevno samoupravno pravico skupnosti, da se organizirajo tudi v skupnosti. Zakaj je potrebno tekst s tem obremenjevati, ki je logična naravna pravica, samoupravna pravica kot temu rečemo, da se organiziramo.

Drugi odstavek istega odstavka pa po mojem ni sprejemljiv, ki je v bistvu diktat državi, ki pravi: Na njihov predlog republika Slovenija pooblasti te skupnosti za opravljanje

določeni nalog iz pristojnosti države ter zagotavlja sredstva za njihovo uresničevanje. To pomeni, dramatično razlago. Če poda skupnost predlog, mora Republika Slovenija pooblastilo dati in zagotoviti sredstva. Mislim, da je to ena od oblik tako imenovane funkcionalne samouprave o kateri smo govorili v naši skupini za lokalno in drugo samoupravo 142. člen, ki lahko omogoči tudi drugim skupnostim, jaz mislim, da se lahko to interpretira tudi za te skupnosti, da lahko določene pristojnosti prenese. In taka dikcija po moje ne vzdrži presoje.

Tretje. Zadnji odstavek, ki pravi: zakoni in odločitve, ki opredeljujejo uresničevanje pravic in položaj narodnosti, ki zadevajo uresničevanje teh pravic ali položaj narodnosti, ne morejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodnosti. Soglašal bi, da se vstavi tekst, vendar brez odločitve. Ker pojem o odločitvi je tako širok, da ne more nihče, tudi župan ene občine sprejeti odločitve, ki bi po presoji narodne skupnosti lahko pomenila poseg v te in te njegove pravice, brez njihovega soglasja. To pomeni ustavno-pravno podlago za popoln veto za popolno oponiranje skupnosti pri izvajanju določenih nalog.

Tako da mislim, da je treba to vprašanje še proučiti oziroma bi želel, če mi lahko strokovnjaki dajo informacije, kako zgleda celoten ta sklop v evropskih ustavah in evropski praksi. Zavzemam se za popolno mednarodno pravno uveljavitev oziroma še več, da bi naše narodne avtohtone manjšine imele boljši položaj, boljši razvoj, boljše možnosti kot pa jih imajo recimo Slovenci v Italiji ali na Koroškem.

Drugo. Ne bi se strinjal z gospodom Battelijem, da se v Kopru krši ustava, ker se ne dovoli, da se oziroma skupščina ni sprajela pobude, da bi se ustavnil četrti zbor v skupščini. Ne

vem, ali ustava predvideva štiri zbornice, amak mi že pri treh zbornicah ugotavljamo, da je strašno nefunkcionalno. Kako bi to izgledalo, če bi bilo še več zbornic. Mislim, da italijanska skupnost na obali ne more imeti pripomb na to, kako se z njo postopa, kakšen odnos ima večinski narod do nje. Mislim, da so o tem večkrat javno govorili predstavniki in to napisali, da tu ne more biti pripomb, zato mislim, da je treba protestirati na tako izjavo, da se v Kopru krši ustava, ker se ne omogoča ustanovitev četrtega zbora.

Roberto Battelli: Kot prvo moram povedati, da niti jaz niti pripadniki narodne skupnosti na obali ne doživljamo konfliktnega odnosa z večino na noben način. Kot drugo. V Kopru enostavno statut občine ni usklajen z 251. členom ustave. Prav tako v vseh ostalih obalnih občinah. Zakaj se to ni zgodilo do sedaj pa tudi ne vem. V tem je razhajanje med tem kar se dogaja in tistim, kar pravi ustava. Tu ne gre za ustanovitev četrtega zbora ampak enostavno gre za funkcioniranje institucije soodločanja manjšine o stvareh, ki jo ožje ali širše zadevajo na teritorijo, kjer od zmeraj živi. Tako da tak konfliktualen pristop k taki zadevi je ali plod neinformiranosti ali nečesa drugega. S tem da bi se občinski statuti uskladili z ustavo pa gotovo ne bi nihče nič izgubil. Ustvaril bi se pravni red in vsi bi bili enostavno bolj zadovoljni in bi stvari boljše potekale.

Kar zadeva terminologijo, se nisem zavzemal zato, da bi definicija narodnih skupnosti pač narodne manjšine, ampak sem opozoril na to, da zadeva še ni povsem jasna tudi na evropskem nivoju ne in zaradi tega dajmo rajši počakati še nekaj časa, ko bodo te stvari malo bolj jasne in se bomo takrat opredelili za en ali drug termin. Zaenkrat termin "narodna skupnost" glede na

našo notranjo prakso in glede na prakso tudi v mnogih evropskih deželah in delno tudi v mednarodnem pravu v nobenem primeru ni sporen. Gre samo za problem eventualne kategorizacije teh človeških skupin v neki pravni mednarodni ureditvi, kjer bi manjšine imele določen status, ne vem, neke etnične skupine zopet drugačen status itd. O tem teče razprava in seveda tako Italijani kot Madžari tu izpolnujejo vse pogoje zato, čeprav je to zelo antipatično, da se postavijo v tisto kategorijo, ki naj bi prišla, če se že toliko govori o narodu itd., takoj za narodom.

Osebnost pa kot človek vsak

vsakršno tako kategorizacijo etično enostavno zavračam. So pa neki terminološki pravni problemi o katerih moramo voditi račune. Toliko, kar zadeva problem samoupravnih skupnosti. Tu gre za samoupravne skupnosti, ne pa za manjšine kot take, gre za samoupravne skupnosti, gre za tisto institucijo, ki omogoča soupravljanje na teritoriju, kjer avtohtone narodne skupnosti živijo od zmeraj. In ki po ustavi so nekakšna obveza tudi za te narodne skupnosti, se pravi ustanavljanje teh samoupravnih institucij je obvezno za narodnosti. Zakaj, ravno zaradi tega, da se oblikuje princip odgovornosti manjšin za lastno usodo, če ta odgovornost je ali onemogočena ali skozi čas, če se razvedeni, ali kakorkoli že pač tudi ni nobenih šans, da se ena manjšinska enota ohrani. Zaradi tega obstajajo samoupravne skupnosti na tak način po drugem odstavku. Kar zadeva diktat manjšine v državi, ne vem zakaj bi morali se stalno ugibati v tej sferi konfliktualnosti med manjšino in državo kot prvo, kot drugo tudi ne vem zakaj bi same po sebi narodne skupnosti delovale sovražno do države, se pravi imponirali neke diktate in določene rešitve s prej pristop, že sam pristop je čuden od strani g. Starmana, vse to se moramo zavedati, celoten 63. člen je potopljen, da tako rečem pravni in demokratični red države. In tukaj ni zlorab. Ni zlorab od strani manjšine, ni možnost zlorab od strani države do odnosa do manjšin, če bomo imeli in če težimo k temu, da imamo demokratični civilizacijsko razviti pravni red. Se pravi tukaj ni golfanje, da tako rečemo. Hvala lepa.

Predsedujoči MIRAN POTRC: G. Starman želi replicirati, potem pa so pa Bizjak, Ribičič, Turk in Peršak.

DANIJEL STARMAN: Bom zelo kratek. Torej, v celoti podpiram to tezo, da je treba obravnavati stvari dobronamerno, vendar ustava mora predvideti tudi konfliktne situacije. Ustava je

akt, ki nekoga ustavi in ki ureja tudi tako odnose in mislim, da v tej razpravi bi mogli dopustiti tudi možnost, da se lahko nekoč kaj takega pojavi. Drugo, zaradi načela resnicoljubnosti je treba povedati temu zboru, da v statutu občine Koper obstoja možnost posebnega konstituiranja italijanske skupnosti in posebnega vplivanja v tistih zadevah, ki se tičejo narodnosti, jezikovnih in drugih vprašanj. Predlog spremembe statuta, kolikor sem informiran pa je bil zavrnjen zato, ker se pripravlja v sklopu te ustane razprave oz. kompletno nova zadeva v zvezi s statutom, jo pa dejansko predlog, da bi se ustanovil četrti izbor in to je kolikor sem jaz razumel v prvih razlagah tudi g. Battelli omenil, drugače niti ne bi na to interveniral. Mislim, da je v smislu sedanjih ustavnih opredelitev to varstvo, ki je sedaj, kot se izvaja, kot je sedaj v tistem statutu popolnoma zagotovljen. Tako da sedaj na vrat na nos spreminjati občinski statut v tej prehodni situaciji tudi po mojem mnenju neopurtuno pri številnem drugem delu, ki ga ima občina Koper.

IVAN BIZJAK: Hvala. Torej čutim potrebno, da na začetku te razprave, ker govorimo o tej opredelitvi manjšin v ustavi, da povem, da nimam nič proti manjšinam in da bi želel, da so na primeren način opredeljene, tako da to pomeni tudi, če se, da sem odprt za argumente, skratka, če bo kdo mnenja, da kaj ni uredi od tistega kar bom povedal. Predvsem takole na 63. člen bi se usmeril v tem dolgem prvem stavku prvega odstavka se mi zdi preprosto da je tukaj namešanih notri preveč zelo raznorodnih stvari. Konkretno bi rekel, da so tukaj notri tudi gospodarske dejavnosti npr. samo in da na koncu tega odstavka stoji, da republika Slovenija pri tem gmotno in moralno podpira manjšine. Sedaj postavljam ta primer gospodarskih dejavnosti in pa mislim pri tem sem mnenja ...

IVAN BIZJAK: Sem mnenja, da gre za podpora gospodarske dejavnosti manjšin je v nasprotju verjetno z nekaterimi drugimi členi te ustave oz. v vsakem primeru z nekim načelom tržnega gospodarstva, kot ga jaz razumem, pa nisem liberalec. Zaradi tega ne trdim, da je treba tukaj kar vse po vrsti črtati ali pa izrazito redčiti ta tekst, zdi se mi pa prav, da bi bilo tukaj noter, če bo vse to navedeno, čeprav za nekatere stvari sem mnenja, da jih ne bi bilo potrebno eksplicitno navajati, ker se samo po sebi razume na osnovi drugih členov te ustave, da lahko vsakdo to in ono ustanavlja, da bi pač se pravi, če tudi ne gremo v silno redčenje, bi bilo prav, da to bolj jasno napišemo, da bo tudi ta vloga države pri podpori jasna, na kaj se nanaša in da bo v tem smislu stvar nesporna.

Drugo, glede tega drugega stavka drugega odstavka, ki ga je omenjal že gospod Starman, bi konkretno predlagal, da se tukaj doda beseda lahko, namreč na njihov predlog Republika Slovenija lahko pooblasti te skupnosti. To je odprava tistega, zdi se mi, da gospod Starman in Battelli nista povsem dobro razumela, meni osebno se tudi zdi, da brez besede lahko ali kakšne druge ustrezne formulacije je tukaj vspostavljen nek avtomatizem, ki bržkone ni sprejemljiv. Dobro, potem bi čisto redakcijsko rekel, tole o državnem parlamentu v naslednjem odstavku, to bo verjetno treba prilagoditi in še na zadnji odstavek bi imel to pripombo, da se mi zdi tako, kot je napisano, imam dve pripombi. Prvič, področje, kjer se zahteva oz. predpisuje soglasje narodnosti, je zelo široko in predvsem zelo neekzaktno narejeno. To dokazujem že s tem, da je rečeno, da se to nanaša na zakone in odločitve, ki opredeljujejo položaj narodnosti in ki zadevajo položaj narodnosti. Mislim, da je že samo to neko prenasičenje, nek pleonazem, ki po mojem v ustavnem tekstu res ni dober, zaradi tega bi rekel tako, da bi

veljalo te stvari tako jasno opredeliti, da bi se dejansko vedelo, na kaj se to nanaša, se pravi, da bi se dovolj jasno postavilo, strinjam se tudi, da bi se odločitve črtale, na katere zakone se to obvezno soglasje nanaša. Zavedati se namreč moramo, da če je zadeva takole postavljena, potem bi praktično to pomenilo, da narodnostne skupnosti oz. manjšine same pišejo zakone za tista področja o nekem smislu, mislim, da nisem pretirano rekel, ker soglasje vendarle pomeni, da gre zadeva tako do

LUDVIK TOPLAK: Tako dolgo, dokler se soglasje ne doseže, to pomeni kompletno odločanje o neki zadevi, zato mislim, da e vместno, da se področja, ki jih zadeva taka klavzula zelo jasno razmejijo, da ne bi bil to potem recimo predmet stalnih in neskočnih sporov. Toliko. Hvala lepa.

Predsedujoči MIRAN POTRČ: Hvala lepa. Ribičič.

CIRIL RIBIČIČ: No, tukaj je dr. Mitja Žagar dal dva dodatna predloga in moram reči, da se ne strinjam niti z vsebino niti z načinom obravnavanja oz. zavračanja teh predlogov s strani gospoda Starmana. Ne gre samo za to, da je neprijazno do strokovnjakov, ki jih povabimo, gre tudi za to, da so ti predlogi bili v javni razpravi in da na podlagi razprave možno oblikovati, med drugim je na posvetu, ki je bil celo v teh prostorih v tej sobi, v organizaciji instituta, ki ga dr. Žagar tukaj predstavlja in ob prisotnosti najvišjih funkcionarjev te skupščine, so bile dane tovrstne pripombe, pa pripombe so prihajale tudi s tistega dela Slovenije, ki ga zastopa kot poslanec v tem parlamentu gospod Starman. Namreč vsebinsko gledamo, glede vprašnja položaja Romov je bilo to vprašanje odprto bi rekel, pri nekem bolj občutljivem vprašanju, pri vprašanju zastopanosti posameznih narodnih skupnosti in etničnih skupin, v republiškem parlamentu.

Mi smo tam imeli variatno in smo se potem odločili na tistem mestu, da ustavnemu zakonu prepustimo to vprašanje. To je seveda lahko sporno in občutljivo vprašanje, tako z vidika ali to zastopstvo dati kot z vidika ali so Romi zainteresirani, da ga dobijo pripravljene in da to izvedejo, ampak veliko manj pa je sporno tisto vprašanje, ki ga je tukaj sprožil dr. Žagar, pa

predlagal v bistvu načelno opredelitev, položaja Romov z ustvnim zakonom, kar je že sedanja veljavna ustavna ureditev. Skratka tukaj gre za vprašanja ali gremo pod dosedanjo ureditev, glede položaja Romov in jaz absolutno podpiram ta njegov predlog. Drugi njegov predlog se pa praktično povsem pokriva nekoliko formulacijsko drugačno kakor se nanaša na vzgojo in izobraževanje, se pokriva s tem, kar je Milan Gaspari pod ločeno mnenje povedla in kar je v poročilu skupine korektno poudarjeno, se zavedam, da je to nekoliko širše od tega, ker skupina predlaga in tudi ta predlog podpiram vsebinsko.

Predsedujoči MIRAN POTRČ: Hvala lepa. Besedo ima dr. Turk, ali je nujno? Ja, izvoli.

TURK: Ker je očital moje delegatsko bazo, zato gre. Jaz se zavedam, da in zelo zavedam da zastopam tudi italijansko skupnost in mislim, v tej komisiji in v parlamentu s polno odgovornostjo zastopati njihove interese ne iz političnih prestižnih razlogov, ampak človeških razlogov. Tudi znana so mi ta stališča, ki so bila obravnavana, vendar je bila moja intervencija dana zato, ker prihajamo v zaključno fazo formiranje tekstov ustave in če besedilo, ki ga je strokovnjak samostojno oblikoval danes, ni niti svet za varstvo pravic in komisija, ki je bila posebej imenovana oz. skupina ni vključila, se mi iz tega razloga zdelo, da je to tekst, ki nima širše podpore. Zato sem jaz, ne v odnosu do strokovnjakov, do institucije, zlati pa ne do stranke demokratske preнове, ki avtoritativno zastopa interese manjšin marginalnih skupin in Romov in tako naprej. Hvala.

Presedujoči MIRAN POTRČ: Če lahko jaz predno dam gospodu

Ocirku besedo, dve stvari rečem. Jaz predlagam, da vse ki jih na ustavno komisijo povabimo, pač spoštujemo njihove predloge in mnenja, ker smo doslej tako ravnali. To pa seveda nič ne pomeni, da bomo mi sprejeli ali ne bomo sprejeli. Predlagam, da iz tega ne delamo vprašanj, ker drugač je seveda manjši smisel vabiti koga, da pač na seji ustavne komisije sodeluje samo iz razloga, da eventualno neko mnenje pove.

Drugo kar bi pa, ker so zdaj prijavljeni tuoi nekateri strokovnjaki, ki smo jih vabili jih poprosil, če mogoče pri nekaterih vprašanjih pomagat, so pa naslednje stvari. Jaz namreč mislim, da pri nekaterih vprašanjih ne gre toliko za različne poglede, kot pa mogoče določena pravna vprašanja in možnost njihovega tolmačenja, in bi pri tem na tri, štiri vprašanja, ki sem jih jaz iz dosedanje razprave opazil, vprašal za eventualno pojasnilo, če je mogoče to pojasniti in razčistiti.

Namreč ali je recimo ustanavljanje organizacij in seveda posebna določba o samoupravnih skupnosti res nekaj identičnega ali ne, ker to je recimo bilo eno od vprašanj, ki je postavljeno. DRUGO ali je v drugem stavku, drugega odstavka formulacijo mogoče razumeti, kot obveznost ali je mogoče formulacijo razumeti, kot pravico s tem, da se seveda ta pravica realizira na predlog narodnostne skupnosti ne pa bi rekel na drug način, ker to je takšno vprašanje, ki bi ga bilo koristno oceniti.

Mislím da kaže poskušati oceniti tudi pojem odločitve v tem zadnjem odstavku, jaz moram reči s tega vidika, ali odločitev lahko zajema recimo konkretne primere o katerih je gospod Starman govoril in tudi v obratnem. Ali samo navedba zakonov, seveda ne

izključuje lokalne skupnosti, in potem izključuje kakršen koli sporazum oz. soglasje na ravni lokalni skupnosti, kar jaz nečem tebi pripisati, da je bila tvoja ideja, ampak najbrž je treba iskati formulacijo, ki bo najmanj obe stvari zagotavljala, jaz se pa bojim, da če bi rekli samo zakone, da najbrž potem bi bilo tukaj premalo in bi bilo sporno. To so nekatera vprašanja, ne vem dr. Turk ali sem dal preveč nalog, ampak prosim, da na nek način poskušamo tudi mogoče te stvari pojasniti. Izvoli.

DR. TURK: hvala lepa. Gospod predsednik, to nikakor ni bilo preveč nalog. Nasprotno. Te naloge z veseljem sprejemam in še več. V svoji razpravi bi rad povedal še nekaj stvari, ki nas niso v okviru nalog, ki sem jih dobil, še prej bi pa rad dal en splošen uvod, ki se mi zdi, da je v tem trenutku na mestu.

Najprej mislim, da se brez težav pridružim tistim, ki so ugotovili, da je sklepna faza razpravljanja in sklepna tudi v tem smislu, da se mi zdi po razpravi, ki sem jo doslej slišal zelo visoka stopnja soglasja, navzlic določenim polemičnim poantom, ki tako prisrčno polepšajo razprave od kar imamo parlamentarno pluralistično skupščino.

Mislim, da je dejansko stopnja razumevanja in stopnja skupnega pogleda na to, kaj se hoče doseči zelo dobra in da to obeta, da se da priti do sporazuma o rešitvah, ki bi ustrezale vsem, zlasti pa seveda v prvi vrsti narodnosti. To je prvi del uvoda. Drugi del uvoda bi rad povedal, kot nekdo, ki se profesionalno bavim z mednarodnim pravom. Tu je gospod Starman postavil tudi vprašanje v svoji razpravi, da naj bi se pri tem pisanju teh določb inspiririli z mednarodnopravnimi normami in to

naj bi se na nek način tudi nanašalo na, torej ne samo na vsebino, tudi na terminologijo, ki se uporablja. Naj poudarim, kot nekdo ki se z mednarodnim pravom profesionalno ukvarja, bi na tem področju to odsvetoval. Ker se mi zdi, da je našel ustavno pravni razvoj, dosegel ki so referenda, za katere se še ne ve ali bodo sploh sprejeti, je tu negotovosti na mednarodno pravni še toliko, da nam pravzaprav ti pripravljajoči se akti veliko ne bodo pomagali.

Jaz bi želel samo z eno ilustracijo podkrepiti to kar pripovedujem oz. z dvema ilustracijama. Komisija torej v okviru Sveta Evrope, komisija, ki se imenuje Evropska komisija za demokracijo preko prava, je pripravila osnutek konvencije o mednarodnih manjšinah. Ta osnutek konvencije je bil ocenjen kot izjemno ambiciozen in ministrski komite Sveta Evrope je v marcu mesecu odložil razpravo o tem osnutku, na jesen, na čas po ekspertskem sestanku, ki bo v okviru konvencije evropske varnosti in sodelovanju julija letos v Genevi obravnaval celotno problematiko manjšin v Evropi.

Manjšine so v Evropi danes sprejete kot pomembno vprašanje in nekaj kar bo treba normativno urejati, vendar soglasju s tem, kako to storiti ne obstaja. In tudi ne bo zlahka do njega prišlo. Za nas je seveda to važno, v nekaterih čisto konkretnih pogledih. Če si pogledamo definicijo pojma manjšine, ki jo predlaga ta ambiciozni osnutek, osnutek, ki je omenjen kot ambiciozen, bomo videli, da v definiciji

razvoj dosegel višjo stopnjo kot jo je doseglo z dosedanjim razvojem mednarodno pravo, kot ga imamo danes. Torej v okviru, ki predlaga ta ambiciozni osnutek, osnutek, ki je omenjen kot ambiciozen bomo videli, da v definiciji nikjer nimamo kriterija avtohtonosti, ampak norme, ki so tu vsebovane se nanašajo na manjšine nasploh, tiste, ki želijo ohranjati neko svojo kulturno in drugo identiteto i razprava o tem ali nas se to nanaša samo na zgodovinsko utemeljene manjšine ali kakšne druge je v svetu Evrope še popolnoma odprta. To je samo ena ilustracija. Druga ilustracija, ki je važna s stališča, mislim ta prva je važna s stališča celotnega pristopa k manjšinam v ustavnem besedilu v Sloveniji, druga ilustracija, ki jo bom dal pa je važna s stališča razumevanja problematike teh samoupravnih skupnosti narodnosti. V 14. členu tega naj še enkrat povem ambicioznega osnutka, ki ga ocenim kot ambiciozen je zapisano to, da naj bi države pospeševale učinkovito parcipiacijo manjšin v javnih zadevah in posebej glede odločitev, ki prizadevajo območja, kjer te manjšine živijo in v zadevah, ki se teh manjšin posebnostičejo. Se pravi imamo neko zelo generalno določbo, ki govori o nekem pospeševanju participacije medtem, ko smo mi na srečo dosegli stopnjo v naši pravni evoluciji, ko govorimo lahko seveda že o zelo konkretnih oblikah v katerih se avtonomija, rečemo lahko kulturna avtonomija manjšin konkretno izrazi. Sedaj jaz sem ta uvod podal, da bi bil lahko krajši v svojem tistem izpolnjevanju nalog, ki mi jih je postavil predsednik in ki so izšle nekeko iz te dosedanje razprave. Jaz bi glede prvega vprašanja, ali je možno izenačevati samoupravne skupnosti narodnosti z organizacijami, ki se oblikujejo na podlagi obče pravice do svobode združevanja. Mislim, da je to bilo vprašanje. Odgovoril bi da ne. Mislim, da gre pri samoupravnih skupnostih narodnosti za nekaj več. Gre za specifično

organizacijsko obliko kulturne avtonomije narodnosti, ki ni primerljiva z drugimi, vsaka skupina državljanov seveda lahko ustanovi društvo za katerikoli cilj, ki si ga zada v kolikor je pač to v ustavno določenem okviru. Tukaj pa mislim, da gre za specifično obliko, kar se seveda ne vidi samo iz ciljev zaradi katerih se ta ustanavlja ampak tudi iz pristojnosti, ki jih ta utegne pridobiti. Tu bi prešel potem na drugo vprašanje, ki mi je bilo postavljeno. Ne vem v zvezi s prenosom javnih pooblastil na te skupnosti. Meni se zdi, čeprav to ni nobeno posebno vprašanje, ki bi zadevalo samo manjšine, oz. samo narodnosti. Mislim, da beseda lahko, če bi jo vključili v to besedilo ne bi škodovala. Nasprotno, mislim, da bi lahko prav pomagala pri razumevanju zakaj gre. Jasno je, da ne more ustava naložiti neke abstraktne obveznosti, ki je torej, do te mere neopredeljena, da vzbuja celo v pripravi ustavnega besedila težave, lahko si predstavljam, da bi do takih težav prihajalo tudi v izvedbenem času. Tako da mislim, da bi izraz lahko tukaj bil na mestu in mislim, da tudi ta izraz v bistvu ustreza razlagi, ki smo jo tukaj poslušali od g. Battellija in razujem, da tudi pripadniki narodnosti razmišljajo o tem vprašanju kot o možnosti, kot o neki opciji, ki se uporabi. Seveda, kot je rečeno ima predlog narodnosti same.

Tretje vprašanje kako široko naj bi bilo, v kako širokem krogu vprašanj naj bi bilo potrebno vprašanj naj bi bilo potrebno soglasje narodnosti za zakone in druge akte, ki opredeljuje uresničevanje pravic in položaj narodnosti. Tukaj se strinjam, da izraz odločitve ni najbolj posrečen. Verjemem, da so sestavljalci poskušali povedati, da so tudi druge odločitve, ne samo zakoni tisto kar je treba tu upoštevati, seveda pa izraz odločitve je preširok, tukaj v kako bi rekel klepetom, ki je potekal v času razprave, ki je dr. Zagar predlagal, splošni akt je ali nekaj

takega. Jaz nimam neke formulacije, mogoče bo dr. Zagar sam kaj predlagal v nadaljevanju, mislim, da je izraz odločitve preširok, da je treba iskati nek drug izraz, da pa gre tu v bistvu bolj za redakcijsko kot pa za vsebinsko vprašanje. Jaz bi ga tako razumel in bi predlagal, da se v tem SIS tudi poskuša najti rešitev. Strinjam se tudi z g. Battellijem, ki se je zavzel in jaz razumea, da tudi to kar sem dosedaj predlagal je v skladu s tistim kar smo od njega slišali, da je seveda celotno ustavo treba razlagati v smislu nekih demokratičnih načel. Kar pomeni konkretno na pravnem terenu, da se v vseh vprašanjih o katerih tu razpravljamo zagotavlja princip demoraktičnega reda in to konkretnije seveda pomeni, da mora biti spoštovano načelo proporcionalnosti. Naj se za hip vrnem samo k tistemu o čemer sem prej govoril, namreč o tem, da se lahko nekaj javna pooblastila prenesejo na torej skupnosti, torej na samoupravne skupnosti narodnosti. Jasno je, da mora biti tu pooblastilo v proporcionalnem razmerju s ciljem zaradi katerega se pooblastilo daje in v tem smislu je demoraktični pravni red, kot se je tudi v evropski zakonodaji in praksi izoblikoval tudi neposredno uporaben. Jasno pa je tudi, da v kolikor bi prihajalo pri takih vprašanjih do sporov, da bo tu pač moralo ustavno sodišče pomagati pri reševanju sporov, če bi se ti do te mere pač razvili, da jih ne bi bilo mogoče rešiti v okviru neke običajne demokratične razprave v parlamentih. Naj še nekaj povem glede preostalih dveh členov. Rekel bi najprej k 63. členu naslednje. Mislim, da je dobro, da bi se vse pravice italijanske in madžarske narodnosti definirale v 63. členu zaradi tega, ker se ta člen, ker se besedilo tega člena začne z izrazom avtohton. Moramo, če smo se odločili za ta koncept zaščite avtohtonih narodnosti na podlagi dosedanjega ustavnopravnega razvoja zaščite teh narodnosti seveda pri tem konceptu dosledno vztrajati in ne smemo ustave formulirati

na način, ki bi o tem ustvarila dvom in ko sem prej povedal s citiranjem tega osnutka evropske konvencije je tak dvom prav možno pričakovati glede na to, da je kriterij avtohtonosti pravzaprav nekako pravno gledano rezultat našega razvoja. Torej zavzemal bi se za to, da se vse kar zadeva italijansko in madžarsko narodnost vključi v 63. člen, da pa se sveda ostali členi nanašajo na druga vprašanja. V tem kontekstu najprej in tako rekoče mimogrede glede 62. člena, strinjam se z g. Starmanom, da to ob prepovedi propagiranja vojne ne sodi najbolje v ta člen, mogoče bi se dala ta ideja kolikor jo je potrebno na ustavnopravni ravni določati vključno za kakšen drug člen posebej ločeno od tega, verjamem da so sestavljalci imeli pri sebi mednarodni pakt državljanov in političnih pravicah, ki v 20. členu ti dve prepovedi skupaj obravnavata. Mislim, da to ni dovolj močan razlog, da bi bilo treba to storiti tudi v slovenski ustavi. S tem se strinjam. Kar zadeva 61. člen, mislim, da bi bilo treba tu razmisliti o naslednjem. Pravica do izobraževanja in aktivna vloga italijanske in madžarske narodnosti pri razvoju izobraževalnega sistema, bodisi tistega z učnim jezikom narodnosti kot tudi

.....: izobraževalnega sistema, bodisi tistega z učnim jezikom narodnosti, kot tudi dvojezičnega izobraževalnega sistema, je konstituirana v 63. členu. Potemtakem ni nujne potrebe, da bi se ta pravica še kje drugje obravnavala, posebej še zato, ker se lahko z njenim omenjanjem na več mestih ustvari nek dvom v to, ali ta pravica dejansko sodi na, torej spada, ali je ona zgrajena na podlagi kriterija avtohtonosti. Tu se odpre potem cela vrsta novih težav, za katere bi jaz priporočil, da si jih ta Ustavna komisija ne odpira. Če pogledati dikcijo 61. člena kot jo je predložil Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, boste videli, da je pravzaprav ta dikcija nastala prav v tej skrbi. Ustava naj odpre možnost, da se upošteva vse konkretne okoliščine z zakonom uredi šolstvo oz. izobraževanje v drugem jeziku ali dvojezično izobraževanje, to je popolnoma odprto in to je popolnoma odvisno od okoliščin. Tega ni mogoče kot abstraktno novico predpisati z ustavo. Da pa se potem za avtohtono italijansko in madžarsko narodnost uredi stvar v okviru 63. člena. V smislu jasnosti in zato, da bi se izognili težavam, ki utegnejo kasneje nastati, bi predlagal neko večjo stopnjo jasnosti na tem področju. Naj še mimogrede omenim to, pravica do izobraževanja je seveda, kar zadeva mednarodno pravo in položaj narodnosti oz. manjšin zelo slabo razvita. Jaz ne bi želel odpirati razprave o tem, ampak tu si ne delajmo iluzij, da mednarodno pravo nalaga obveznosti državam nasploh glede izobraževanja manjšin. Tu samo, če je potreba, potem lahko govorimo podrobneje, ampak jaz v tem trenutku ne bi želel podrobneje govoriti. Skratka mislim, da bi to bila najboljša rešitev in končno, čisto na koncu se opravičujem, ker sem dolg, glede člena, ki je bil prebran, ki ga je tukaj dr. Žagar prebral, glede Romov. Jaz bi spomnil in preseneča me, da v dosedanji razpravi to ni bilo povedano, da je ta Ustavna komisija

že na predlog gospoda Kolečnika razpravljala o teh vprašanjih in da je takrat bila nekako razprva zelo blizu temu, kar smo tukaj slišali in verjetno bi bilo treba samo združiti to, kar je do zdaj nastalo in priti do neke najboljše rešitve. Hvala.

Predsedujoči VITODRAG FUKL: Hvala lepa gospodu Turku, zdaj je Peršak.

TONE PERŠAK: Jaz bi na začetku povedal samo to, da je organizacija, iz katere prihajam zavzela stališče, da je treba te pravice ohraniti vse na dosedanji ravni, če je možno tudi kaj še dodati, tako, da tudi, če sam ne bi tako mislil, pa mislim, bi se moral tega držati. Povedal bi pa tole v zvezi s to diskusijo. Ustavili smo se zlasti pri drugem odstavku. Meni se namreč nekaj zdi iz vidika logike. Zdaj, ko nimamo več samoupravnega sistema, da se mi zdi nelogično ukazovati z ustavo nekemu, da mora ustanoviti samoupravno skupnost. Zato predlagam, to ne pomeni, da imam kakršenkoli pomislek okrog samoupravne skupnosti, ampak da je z ustavo zapovedano, se mi zdi na nek način nelogično in nekako ne v skladu z naravo tega pojma samoupravne skupnosti in dajem v razmislek predlog, da se v prvi stavek po prvem odstavku, tam, ko gre tekst, da jim je zajamčena pravica, da svobodno uporabljajo svoj jezik in svoje narodne simbole ter ustanavljajo samoupravne skupnosti za uresničevanje svojih interesov oz. pravic. Da se pove, da je to seveda z ustavo garantirana pravica, ampak ne ukazano, da ustava tega ne ukazuje, da se potem v drugem odstavku pa to, kar je bilo sporno, reši na ta način, strinjam se s tem, je gospod olajšal diskusijo, ker se strinja z besedo 'lahko', da se potem reče samo drugi stavek in da se reče približno tako: 'Na predlog samoupravne skupnosti avtohtone italijanske ali madžarske narodne skupnosti lahko Republika Slovenija pooblasti' itn. Svoj predlog utemeljujem s tem, ker nekako ne morem sprejeti

te logike, da je nekaj, kar naj bi bilo po svoji naravi samoupravno, ukazano. Strinjam se z drugim predlogom gospoda Zagarja glede Romov, glede prvega je pa že tako ali tako bilo po moje povedano vse, kar je treba. Sem pa, kot rečeno, za 63.a člen, kot je bil predlagan.

Predsedujoči VITODRAG PUKL: Hvala lepa, gospod Peršak. Zdaj naslednja je Mateja Kožuh-Novak in potem dr. Hajoš, prej bi pa še moral povedati namreč okoliščine so take, da imamo danes razpisane zборе ob 12. uri, ob polenih je skupna seja, tako, da bi naša komisija lahko zaradi teh okoliščin delala samo do 12.ure. Verjetno potem nadaljevanje ne bo mogoče in ker je zadeva nujna, bi nadaljevali s sejo v ponedeljek ob 10. uri. Mislím, da tudi ta zelo zanimiv segment ne bomo danes rešili, da bi sformulirali vsaj alternative ali pa skupno besedilo, samo toliko v vednost. Prosim, gospa Mateja Kožuh-Novak.

.....: Jaz bi rada samo kot predstavnik javnega zdravstva opozorila komisijo, da bi bilo nujno, da se Romi pojavijo v ustavi, ker če jaz prav razumem ustava ščiti ravno najbolj tiste, ki so zaščite najbolj potrebni. Romi so zdravstveno pa najbrž tudi drugo ena najbolj ogroženih skupin pri nas, mislim pa, da dosedanje kolikor koli je že bilo poizkuse, da bi rešili njihov problem so bili dokaj neuspešni in bo treba najti nove načine in mislim, da ravno eden od teh pa je, da se jim zagotovi določene pravice tudi z ustavo.

Tudi zaradi tega, ker vsi veste, da motijo z svojim načinom življenja druge prebivalce in je morebiti to, da jim pomagamo, da dobijo neke ustavne pravice, morebiti tudi reševanje tega konflikta med drugim prebivalstvom in Romi, vsaj pri nas na Dolenjskem, da bi nekako dvignili ter jim pomagali, da bi prišli na nivo ostalih prebivalcev Slovenije.

Predsedujoči MIRAN POTRC: Hvala lepa. Hajoš.

HAYOŠ: Zame osebno in tudi za madžarsko narodnostno skupnost Slovenije je bilo posebno zadostno, da in v dosedanji ustavi R Slovenije pa tudi v tem, ki ga imamo s tem besedilom, ki ga imamo sedaj smo se v bistvu odločili za ta pozitivni koncept oz. če hočemo reči tudi za pozitivno diskriminacijo, to pomeni, da smo neke posebne pravice priznali tem avtohtonim narodnostim.

Jaz ne bi želel sedaj podrobneje ponavljati argumente, ki jih je tukaj zelo imenitno navedel gospod dr. Turk, ampak bi pa rekel, da glede te pripombe, da je preveč naštetega v tem 63.

členu, da kot pravnik jaz te pomislek razumem, vendar če smo se odločili zato za ta pozitivni koncept, potem bi rekel, da moramo potrpeti ob tem, da ta člen ni simpatičen zaradi glede na ostali koncept ustave, ampak je pa to nujno potrebno, da so te posebne pravice tu taksativno tako rekoč taksativno naštete, tako da bi jaz rekel, da bi pri tem bilo treba ostati.

Drugi sklop vprašanj s katerim bi si jaz zelo na kratko želel ukvarjati je vprašanje tega drugega odstavka in vprašanje tehle narodnostni skupnosti. Če smo se mi odločili, da ne zmanjšujemo obsega pravic, jaz sicer smatram, da prav na tem prav v tem segmentu bo v ustavo segment bi rekel obseg pravic narodnosti nekoliko zmanjšal, to bom takoj povedal zakaj, potem bi jaz zelo vztrajal potem, da ta drugi odstavek ostane takšen, kakršen je in da se te skupnosti posebej omenjajo. Ni mogoče rešitev, da se to uredi z neko dopolnitvijo prvega odstavka in tudi jaz moram povedati, da je tista besedica lahko, ki je glede ustanovitve lahko, da je to prav na predlogu obeh narodnostnih skupnosti bilo izpuščeno zaradi tega, ker na ta način je tista besedica lahko pri ustanavljanju pravih izostane v bistvu smo s tem izrekli, da ostanejo del sistema soddločanja te skupnosti na tistem področju, kjer bodo pristojne v skladu z ustavo in to se mi zdi bistveno in zaradi tega mora to ostati.

Tisto vprašanje ali tisti drugi stavek drugega odstavka ali diktira neke določene zadeve o tem je možnos razpravljati, vendar jaz mislim, da je pravna in logična in dramatična interpretacija glede na tisto besedico določenih nalog, da je možno tudi tako in da razume se tudi, da so te določene naloge v

zvezi z temi tako zvanimi posebnimi pravica, tako da prosim, niti ni takšen problem, če se glede drugega stavka pa vstavi lahko, da recimo res ne bi nekdo imel pomisleke, da je potem republiška skupščina vezana na diktat manjšine, če nekaj predlaga, kar recimo sploh ni, čeprav ta pomislek liniji tudi odpade, ker mi imamo tudi v ustavi ustavno sodišče, ki bi lahko v slučaju eventalnega spora o tem vprašanju sprejelo svojo ustrezno odločitev.

Tretje vprašanje je zelo, bom skušal biti čimkrajši je v zvezi z dvojezičnim šolstvom. Jaz se v načelu strinjam s predlogom dr. Turka, da naj se te posebne pravice vse zajamejo v 63. členu, vendar obenem tudi podpiram predlog dr. Žagarja glede zagotovitve kot posebne pravice avtohtonih narodnosti, pravice do dvojezičnega šolstva, ker so te takim besedilom, kot ga sedaj imamo v prvem odstavku 63. člena, jaz ga bom citiral, da oblikujejo in razvijajo svoje šolstvo oz. dvojezično šolstvo. Dvojezično šolstvo ni samo šolstvo manjšine, ampak to je šolstvo tudi večinskega naroda in potem tako to ne more ostati. Ali bomo dodali tisti drugi odstavek, kjer se pa odločimo za koncept, ki ga predlaga dr. Turk, potem je treba ta tekst ustrezno prilagoditi, ker to ponavljam ni samo šolstvo manjšine.

In potem pa samo še dve kratki pripombi. Tudi glede zadnjega odstavka, ki smo ga zdaj prinesli iz variante druge variante 92. člena. Mislim, da imajo prav tisti, ki jaz sem sicer tudi deloval v tej skupini strokovnjakov, da imajo prav tisti, ki predlagajo, da se redakcijsko dopolni ne pa vsebinsko, redakcijsko naj se dopolni, ker je mogoče res pleonazem, da orpedeljujemo

razčiščevanje pravic, pa zadevajo uresničevanje teh pravic, to bi se verjetno dalo z enim lepim stavkom tudi, vendar jaz nimam zdaj pripravljenega tu predloga.

In končno, ker gre za splošno človekove pravice bi jaz zelo podprl tudi predlog dr. Zagarja glede Romov. To imamo že sedaj v ustavi zapisano in jaz res vidim ob vseh zadevah, ki sem jih bral v zvezi z javno razpravo, da vsaj to v zvezi z romsko skupnostjo ne bi zapisali v ustavo. Hvala lepa.

Predsedujoči MIRAN POTRČ: Hvala lepa. Battelli.

ROBERTO BATTELLI: JA pravzaprav je gospod Hajoš nekako že povedal v vleki meri tisto, kar sem sam hotel. Z vsem se strinjam s tem, kar je povedal v zvezi s drugim odstavkom tistem, ki govori o samoupravni skupnosti, kajti osnovna vrednota teh samoupravnih skupnosti je ravno ta, da so sestavni del pravnega sistema in to je treba, to so že zdaj in to je treba ohraniti.

Zdaj če se da redakcijsko to nekako boljše povedati, potem seveda toliko boljše in v tem smislu tudi sami prosimo za pomoč, vendar vsebina, ki jo je treba izraziti in ohraniti je ta, o kateri sem govoril.

Kar zadeva te gospodarske dejavnosti bi gospodu Bizjaku povedal naslednje, da seveda gre tu za pri

.....: pri manjšinah, da poenostavim, za možnost, da kot kolektivni subjekti razvijajo določene dejavnosti. Jasno je, da vsak državljan kot tak lahko naredi in dela, kar hoče in kar ni v nasprotju z ustavo oziroma svobodo drugih, gre pa za nekakšen javni sektor gospodarstva manjšin. Tako kot ima vsaka država svojo javno ekonomijo, tako morajo - po mojem - vsaj tudi manjšine imeti to možnost zaradi tega, ker samo tak sektor, ki potem sodeluje, da tako reče, s privatnim sektorjem, lahko skrbi za to, da se gospodarstvo razvija v smeri ohranjanja identitete določene manjšine oziroma skrbi za to, da se odpirajo delovna mesta v jeziku manjšin. Brez delovnih mest v jeziku manjšin je enostavno nemogoče, da se one ohranijo in lahko imajo vse mogoče pravice, ampak usojeno jim je, da s časom bodo izgubili tisti moment, ki je jezik, ki jih nacionalno opredeljuje.

Ponavljam pa spet tu, mi smo to mislili na tak način, da to ne pomeni kot je nekdo enkrat rekel, da bo zdaj država morala podpirati človeka, ki ima vulkanizersko delavnico ali kaj takega, ampak gre za skrb države za tisto, kar sem govoril do zdaj. Tu mora biti en aktiven odnos države do tega, kajti kot vemo tudi, če je vse prepuščeno individuumom in neorganiziranim oblikam - demokratičnim, potem enostavno identiteta se ne ohranja.

Zelel bi se še pridružiti ostalim razpravljalcem v zvezi z opredelitvijo položaja Romov in sem, jasno kot je tudi komisija za narodnosti že povedala, za to, da se ustrezno ustavno opredelijo njihove pravice oziroma z ustavnim zakonom. Hvala.

..... Ali jaz lahko ugotovim, da je v tej fazi želja po splošni razpravi zaključena in sprašujem tudi iz razloga,

ker so nam predsedniki zborov na nek način ob našem soglasju za ob 12. uri sklicali sejo in moja želja in poskus je, če bi se dalo vsaj nekaj vprašanj ev. usmeriti, da ne rečem, zaključiti, ampak vsaj usmeriti in če bi se dalo to narediti. Jaz ne bi rad, da bi ustavna komisija bila tista, ki bo onemogočila delo zborom, hkrati pa vemo vsi, če ne bomo mi tja šli, da so lahko zbori nesklepčni.

KOLEŠNIK: Ne bi na dolgo razpravljaj kot je bilo doslej, ampak bi na naslednje opozoril. Prav gotovo je, da vsak skupnost si želi naprej, verjetno tudi naša in to naj bi se tudi videlo v teh členih v odnosu do manjšin. 61. člen je prav gotovo napredek. 62. člen in 63. člen pa kažeta na to koncu koncev, da gre predvsem 63. člen za izločenje iz celote v bistvu manjšin. Ne grem v to, zakaj smo v preteklosti govorili narodne skupnosti, etične skupnosti itn., ampak tu gre za izločanje dveh v bistvu manjšin. Zakaj? Če ob tem in je bilo že tu rečeno, je treba zaščititi tiste, ki so v najtežjem položaju. Prav gotovo je, da gre za neke skupine ljudi oziroma manjšine, ki so v težkem položaju in ki jih je treba posebej podpreti in ki jim je treba dati, če nič drugega tudi neke vrste posebnih pravic, če v tem govorimo o italijanski in madžarski narodni manjšini, ker pogledajte, pri teh izločamo, da bomo podpirali gospodarski razvoj, ne vem še kaj ne bomo podpirali, pri Romih pa povemo kot drobtinico, da bomo npr. njihove odnose oziroma njihovo problematiko urejali z ustavnim zakonom. Ne morem pristati na to, da je to tisti maksimum, ki ga danes moramo, da ne gremo izpod tega, kar naj bi v ustavi bilo že zapisano, ne zmoremo pa nekaj nad tem. Za mene to ni sprejemljivo. Ni sprejemljivo iz tistih razlogov, za katere smo se tu vsi zavzemali. Ugotavljam, da če nič drugega potem je potrebno 63. člen spremeniti ali pa povedati, kaj

je to tisto specifično, kar bi morali biti zapisano, pa ni v 61. in 62. členu zapisano. Za mene je za osnovo in za zelo visok nivo urejanja in zaščite manjšin 61. in 62. člen dovolj. V kolikor pa smatramo, da ne, potem moramo 63. člen, ne grem v to, s kakšnim naporom ta trenutek ne razmišljam v tej smeri, ampak razmišljam v smeri in mi je podlaga kvaliteta urejanja in pa nek višji nivo urejanja problematike manjšin, da v 63. členu spregovorimo o vseh manjšinah in podpremo razvoj nacionalni, gospodarski itn. vseh manjšin. Zakaj to pravim. To pravim preprosto zato, ker pišem stavek notri, da ni kriterij določanja in definiranja manjšin število članov manjšin. Jaz pa tu postavljam vprašanje, kaj pa je kriterij, da lahko rečemo, to je manjšina, to pa ni manjšina. Ali je to, da nekdo govori italijansko, da nekdo govori madžarsko, ali je to, če ni število, ali je to bivanje, avtohtonost, kako dolgo 10 let, 20 let, 100 let, 200 let, 300 let, 500 let, ne vem. Torej, tu je potrebno za vnost za točno razlikovanje oziroma diferenciranje enih skupin v drugih malo več razlogov kot pa je samo to zapisano. Bojim se in takšen občutek imam, da smo takšen odnos ubrali v primeru italijanske in madžarske manjšine iz povsem nekih drugih razlogov. Ne ugotavljam zdaj ali so to politični ali zgodovinski, to ne s to ustavo, ampak že v preteklosti. Zato ne morem to sprejemati prav zaradi tistega, kar je gospa rekla: iz načela zaščite najbolj ogroženih in pa tudi zato, ker vemo kako delajo z našimi manjšinami, kakšna je z našimi manjšinami situacija zunaj, izven našega okvira

Gospod _____ (nadaljevanje): pa ne da, ne smete se razumeti, ne govorim za izenačevanje, ampak govorim o nekem drugem, da se to ne bo dogajalo Romom, kot se dogaja z različnimi manjšinami tudi zunaj. Zato se zavzemam za Rome, zato se zavzemam tudi za ostale manjšine kolikor so še pri nas na našem ozemlju in mislim, da mora biti odnos povsem enak prav zato, ker smo rekli, da ni važno število, da ni važno vse kaj drugega, ampak je važna rascita vsake skupnosti, ki izraža vitalnost in ki izraža željo in moč, da se razvija in da se pokažejo tiste svoje sposobnosti, ki jo odlikujejo in ki jih sama kot lastne želi razviti. Hvala lepa.

Predsedujoči MIRAN POTRČ: Hvala lepa. Prijavili so se, ste dvignili roko, ne, Sekerež in potem bom pač jaz zaključil, brez da bom povedal, kaj smo se dogovorili. Prosim, Sekerež. Ali tudi aja, prosim izvoli.

Gospod _____: Glede na razpravo gospoda Kolesnika želim potrebo, da opozorim. Prejle v svoji diskusiji sem govoril o tem, da se ni treba navdihovati z mednarodnim pravom katerega nivo je nižji, ampak razprava gospoda Kolesnika gre v smer, ki bi lahko pripeljala pod nivo, ki ga določa Ozimski sporazum. Zaradi tega bi opozoril na določeno previdnost. Hvala. ...

Gospod _____: Samo toliko bi povedal, namreč v prvi besedi tukajle v triinšestdesetem, to pove vse. In konkretno na našem področju imamo tudi Rome, kateri so vključeni konkretno v to narodnostno življenje in dvojezično življenje. Dejansko pa ne moremo konkretno izenačiti nivo tega, kar je malo prej gospod tudi omenil. Prav ta prva beseda, ki je s tem decidirano povedano. Mislim, da je tu ta poanta notri v celi zadevi. Mislim, da že prvi besedi kdo malo v ušesih drži to avtohtonost, potem je tukaj s tem vse povedano. Ker ta narodnostna skupnost, ki ima svojo kulturo, kompletno izobraževanje in avtohtonost življenja še leta in leta

ter ozadje matične države, to ne moremo imeti skupaj in te zadeve pomešati s pravicami in nalogami države proti narodnostne, etične skupnosti Romov. Mislim, da moramo to razlikovati oziroma, da moramo to razliko imeti pred seboj. Čeprav so pri nas Romi tretirani in tudi priznavani v naši skupnosti. Mislim, da je država v tem smislu tudi etične skupnosti oziroma Rome tudi do zdaj v vsakem primeru tudi podpirala tudi v socialnih zadevah in ostalih so uživali določeno pravico.

Predsedujoči MIRAN POTRČ: Hvala lepa. Žagar.

MITJA ŽAGAR: V zvezi s predlogom glede romskih skupnosti bi rad povedal, da je romska skupnost v Sloveniji avtohtona skupnost, da pripadniki te skupnosti tukaj živijo. Ima pa ta skupnost celo vrsto specifičnosti, prvič zaradi široke razseljenosti po celem področju Slovenije in ne gre za strjeno naseljenost kot je primer ostalih dveh narodnih skupnosti, gre tudi za nekatere probleme glede samega njihovega dosedanjega kulturnega in etičnega organiziranja in predlog, ki smo ga izoblikovali, gre predvsem iz tega, če smo na eni strani sodelovali z madžarsko in italijansko narodnostno skupnostjo pri oblikovanju predlogov o ureditvi zaščite njihovih pravic in njihovega položaja je to isto potrebno storiti tudi z romsko skupnostjo. In ta predlog, naj se to uredi v ustavnem zakonu izhaja ravno iz tega, da ustava ne bi Romomom vsiljevala nekih rešitev, ki za romsko skupnost ne bi bile sprejemljive in ustrezne. Pri tem ne gre za to, da romski skupnosti v kakršnikoli obliki zmanjševale pravice, nasprotno, mislimo, da pravice morajo biti zajamčene v ustavi in ravno zaradi tega se ta člen tudi predlaga. To je bilo tudi v dogovoru, vsaj z nekaterimi predstavniki romske skupnosti. V ustavnem zakonu pa naj bi se potem izoblikovala celovita zaščita in celovit koncept ureditve

. položaja in zaščite romske narodnosti.

Gospod _____: Tudi na gospodarskem področju pripravljamo Komisija za človekove pravice in Komisija za narodnosti skupaj v zvezi s to informacijo, ki bo prišla na zbornice o položaju narodnosti.

Predsedujoči MIRAN POTRČ: Hvala. Ali lahko to minuto poskušam vsaj za nekaj usmeritev. Ne pričakujem pa, da bo mogoče več. Se strinjate, zaradi tega, ker bo najbrž še razprava tekla. Mislim, da smo v zvezi z 61. členom ugotovili, da vsebinsko nanj ni pripomb in da lahko sprejmemo kot večinsko usmeritev, da če je smotrno posebej in drugače in precizneje opredeliti vpražanje dvojezične vzgoje in izobraževanja oziroma v jeziku madžarske in italijanske narodnosti, sodi to v 63. člen.

Kar zadeva 62. člen, bi svetoval (podčrtano) strokovnjakom, da ocenijo opozorilo, ki ga je v zvezi s formulacijo, ne z idejo, dal gospod Starman, rekel bi, da je bilo to propagiranje jasno, rekel bi, da jaz poenostavljam, napadalno, vojno in take stvari, ne pa da bi zdaj nekdo rekel, da če v primeru napada nekdo reče, mi se bomo branili, da je to kaznivo dejanje. Saj najbrž ni tako mišljeno, ampak to je bilo opozorilo, ki ga je gospod Starman dal.

V zvezi s 63. členom so moje sugestije iz razprave naslednje.

Ugotovili smo, da je nekaj različnih pogledov v zvezi s podrobnostjo in takstativnostjo itn. opredeljevanja posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti, vendar osebno sodim, da je usmeritev komisije, da tukaj pod raven, ki je še doslej bila temeljna opredelitev, sedanje ustavne ureditve ne gremo, ker bodo tu tako ali drugače potem postavljena vpražanja. V tem okviru mislim, da ne gre za stvari, ki bi bile črte od

sedanjih ustavnih rešitev in zato je moja sugestija, da jih ohranimo, to pa ne pomeni, da bo razprava zaprta. V zvezi s tem je bilo skupno ugotovljeno, da so organizacije in samoupravne skupnosti dve različni stvari. Danes so pa bile določene ideje o tem, da se mogoče formulacijsko stvari drugače uredijo, dal jih je tone Peršak, in da zato ni potreben cel stavek, ampak da se da z vključitvijo v prvi odstavek tudi pravice do ustanavljanja samoupravnih narodnostnih skupnosti ta problem razrežiti in seveda potem v drugem odstavku samo pooblastila državnim organom za prenašanje funkcij na predlog te skupnosti in z dopisom besede "lahko", kar sem razumel kot nek konsenz jasnosti, dopolniti. Ampak vsebinsko pa mislim, da tukaj v večini pogledov ni vprašanj. Kar zadeva zastopanosti, so pač neka opozorila ali je ta zastopanost v lokanih in državnem zboru, oziroma kasneje bomo formulirali kje, dovolj zagotovljena, ali ni. Načelno tukaj je. Vprašanja konkretnosti pa bodo, vsaj mislim, reševana v samem kontekstu državnega zbora in sodim, da je kot načelna opredelitev to v osnovi sprejemljivo.

V zvezi s četrtim odstavkom pravzaprav ni bilo pripomb, pri petem odstavku pa smo se v osnovi dogovorili dve oziroma tri stvari. Prvič, da je prav pogledati formulacijo glede zakonov in odločitev, mislim na drugi del. Smotno bi bilo najti formulacijo, ki zagotavlja, da brez dvoma gre ne samo za zakone ampak tudi druge splošne odločitve, ki se sprejemajo v lokalnih skupnostih, da bi bilo pa nesmotrno iskati formulacijo, ki bi lahko vlekla tudi na vsako konkretno odločitev. To je prva stvar.

Druga, da obstoja soglasje o tem, da se mogoče redakcijsko pogleda samo besedilo v smislu obsega pravic, ki so s tem ustavnim tekstom varovane kot pogoj za soglasje. S tretjim mojim dostavkom, kar pa upam, da ga boste sprejeli, se pa seveda

tukaj ne pričakuje neka takšna preciznost, ki ne bi imela dovolj široke norme, ki dopušča oceno faktičnih razmer, razvoj in seveda tudi v skrajnem primeru presojo ustavnega sodišča, če bo potrebno, ker če bi tu šli na neko ozko precizacijo, to pomeni, da bomo zacementirali stvari na današnji ravni, kar najbrž ne bi bilo dobro in ne bi bila želja nikogar.

Predlagam, da v zvezi z vprašanjem šolstva ocenimo, razumel sem, da to je večinsko mnenje, da verjetno sedanja formulacija o oblikovanju in razvijanju svojega šolstva ne zadošča in da bo potrebna v smislu delovnega besedila dopolnitev 53. člena o zagotovljenosti šolstva v materinem jeziku oziroma dvojezičnega šolstva.

Kar zadeva pa vprašanje Romov, sem razumel sugestije tako, da ni nobenih razlik v komisiji o tem, da je ustavno pravico Romov treba zagotoviti. Večinsko mnenje je, da je to ustavno pravico

Predsedujoči: MIRAN POTRČ: (nad,) in ne ga povezovati s sedanjim 63. členom. To je pa moj dodatek, tudi na podlagi razprave gospoda Kolečnika, seveda ne bi imela ustavna komisija. Nimam nič proti, da se seveda najde poleg najsplošnejšega besedila tudi možna konkretizacija, ki določene pravice že garantira, garantira kot minimum, ne pa kot maksimum in razvojno odprto, če jo uspemo in znamo najti. Je to približno korektno tisto, kar bi lahko rekel, da je neka usmeritev za te člene iz današnje seje? Ja, prosim.

KOLEŠNIK.: Nisem hotel prej, da ne bo izgledalo, da hočem zavlačevati, ampak nisem za to, da se zniža nivo dosedanjega urejanja in pa dosedanje zaščite manjšine. Ampak sem za to, da se najštevilčnejši manjšini dejansko, ki ima zemlje, to osporavam tistim besedam, ko je bilo rečeno, da ni samo sta dve strnjeni v zemlji v Sloveniji, kjer so Romi najštevilčnejši manjšini, ne znamo zapisati in tri mesece, to pa je očitek. Tri mesece je bilo časa, da strokovnjaki zapišejo stavek z besedami, da podpirajo gospodarski razvoj, da razvijanje gospodarske, kulturne dejavnosti in dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva za Rome, to pa je prav očitek, vsem tistim, ki bi lahko v teh treh mesecih pripravili en stavek ali dva stavka in zapisali 64. ali 63a. člen, če že treba Rome tudi tukaj izključiti in jih ne priključevati italijanski in madžarski manjšini. Ne govorim proti italijanski in madžarski manjšini, ne govorim o znižanju zaščite, govorim o izenačenju tistih, ki so to že zdavnaj zaslužili, pa jih ne vidimo. Vidimo jih samo ko vozijo se ...

Presedujoči MIRAN POTRČ: Gospod Kolečnik, jaz sem

razumel, da se z usmeritvijo da se po možnosti to naredi, se strinjamo in da je to nalog, ki je grupi dan, ne bi pa zdaj ta moment izkoriščali zakaj ni bil doslej opravljen. Ta komisija je sprejeta. V ponedeljek ob 10.00 uri je seja, razen če bodo zbori sklenili drugače. Hvala.

(Seja prekinjena ob 12.05 uri.)